

УДК [821.161.2-36:811.161.2'373.43]:355.01(470:477)
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2663-2691/2023-94-6>

НОВІ ЛЕКСИЧНІ ЕЛЕМЕНТИ В МОВІ УКРАЇНСЬКОГО АНЕКДОТУ В ЛЕКСИКОГРАФІЧНОМУ ВИСВІТЛЕННІ

Сердега Руслан Леонідович,
*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна;
докторант кафедри українознавства
та лінгводидактики
Харківського національного педагогічного
університету імені Г.С. Сковороди
ruslan.serdega@ukr.net
orcid.org/0000-0001-7064-4547*

Мета. Метою статті є виокремлення нових лексичних елементів у мові українського анекдоту, що з'явилися під час російсько-української війни 2022–2023 рр., їх аналіз та лексикографічне висвітлення. **Методи.** Методом суцільної вибірки з усних анекдотичних розповідей респондентів було виокремлено нові лексичні елементи, пов'язані з повномасштабним військовим вторгненням Росії на територію України. Фактаж для аналізу також вилучався з різних Інтернет-джерел. Для інтерпретації вилученого матеріалу застосовувався до відповідних мовних фактів загальнонауковий метод спостереження та описовий – для систематизації зібраного фактажу та його подальшої лексикографічної інтерпретації. **Результати.** У статті здійснено лексикографічний опис переважно іменникових нових лексичних елементів, уживання яких у мові українського фольклору активізувалося у період російсько-української війни 2022–2023 рр. Деякі з таких елементів існували в мові й до цього, але активно почали використовуватися безпосередньо в мові українського анекдоту лише в період російсько-української війни, зазнали в них певної актуалізації та переосмислення, а то й зовсім набули нових значень під час вищезгаданих подій. Інші слова постали в мові українського фольклору та й у мові українській загалом унаслідок запозичень, переважно з англійської мови. Лексикографуванню, передусім, піддано численні назви на позначення окупантів, назви військової техніки та зброї й деякі інші суспільно-політичні явища, що постали внаслідок війни. Відзначено, що назви на позначення агресора зазвичай мають у семантиці емоційний складник. Також нами було запропоновано придатну для опису аналізованих словесних фактів структуру словникової статті та подано зразки лексикографування нових лексичних елементів, наявних у мові українського анекдоту. **Висновки.** Під час російсько-української війни 2022–2023 рр. з'явилося чимало нових лексичних елементів, які проникли до мовної тканини народного анекдоту й потребують опрацювання у спеціальних словниках. Зазначимо, що описувані назви, окрім традиційних елементів будь-якої словникової статті, використовуваної у лінгвістичних лексикографічних розробках (реєстрового слова, мінімальної граматичної інформації, стилістичних позначок, тлумачення, стійких зворотів, ілюстрацій, указівки на їх джерельну базу), у реєстровій частині словникової статті обов'язково мають відбивати різні фонетичні та інші варіанти, уживані в усному мовленні для називання певної відносно нової реалії, а в інтерпретаційній частині словникової статті деякі лексеми поряд із традиційним тлумаченням потребуватимуть подекуди й коментарів щодо їх утворення. Перспективи подальших досліджень убачаємо в підготовці словників, спрямованих на опис мови різних жанрів фольклору, виокремленні нового напрямку лінгвофольклористичних досліджень – фольклорної лексикографії, реалізації масштабного проєкту «Словник мови усної народної словесності».

Ключові слова: мова фольклору, словникова стаття, російсько-українська війна 2022–2023 рр., неологізми.

NEW LEXICAL ELEMENTS IN THE LANGUAGE OF UKRAINIAN JOKES IN LEXICOGRAPHIC COVERAGE

Serdeha Ruslan Leonidovych,
*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of Ukrainian Language
V.N. Karazin Kharkiv National University;
Doctoral Candidate at the Department
of Ukrainian Studies and Linguodidactics
H.S. Skovoroda Kharkiv National
Pedagogical University
ruslan.serdega@ukr.net
orcid.org/0000-0001-7064-4547*

Objective. The purpose of the article is to identify new lexical elements in the language of Ukrainian jokes that appeared during the Russian-Ukrainian war of 2022–2023, to analyze them and provide lexicographic coverage. **Methods.** Using the method of continuous sampling, new lexical elements related to Russia’s full-scale military invasion of Ukraine were identified from the respondents’ oral anecdotal accounts. Facts for analysis were also extracted from various online sources. To interpret the extracted material, the general scientific method of observation was applied to the relevant linguistic facts and the descriptive method was used to systematize the collected facts and their further lexicographic interpretation. **Results.** The article provides a lexicographical description of mainly noun-based new lexical items, the use of which in the language of Ukrainian folklore intensified during the Russian-Ukrainian war of 2022–2023. Some of these elements existed in the language before, but began to be actively used directly in the language of Ukrainian jokes only during the Russian-Ukrainian war, they underwent some actualisation and reinterpretation, and even acquired new meanings during the above-mentioned events. Other words appeared in the language of Ukrainian folklore and in the Ukrainian language as a result of borrowings, mainly from English. The lexicographical description primarily covers numerous names for the occupiers, names of military equipment and weapons, and some other socio-political phenomena that emerged as a result of the war. It is noted that names for the aggressor usually have an emotional component in their semantics. We have also proposed the structure of a dictionary entry suitable for describing the analysed verbal facts and presented samples of lexicographic description of new lexical elements present in the language of Ukrainian joke. **Conclusions.** During the Russian-Ukrainian war of 2022–2023, many new lexical elements appeared and penetrated the language of folk anecdotes and need to be represented in special dictionaries. It should be noted that the described names, in addition to the traditional elements of any dictionary entry used in linguistic lexicographic developments (register word, minimal grammatical information, stylistic marks, interpretation, stable phrases, illustrations, indication of their source base), the register part of a dictionary entry must necessarily reflect various phonetic and other variants used in oral speech to name a certain relatively new reality, and in the interpretive part of a dictionary entry, some lexemes, along with traditional interpretation, will sometimes require comments on their formation. We see the prospects for further research in the preparation of dictionaries aimed at describing the language of various genres of folklore, the identification of a new area of linguistic and folklore studies – folklore lexicography, and the implementation of a large-scale project “Dictionary of the Language of Folklore”.

Key words: language of folklore, dictionary entry, the Russian-Ukrainian war of 2022–2023, neologisms.

1. Вступ

Усна народна творчість постає унаслідок художнього осмислення дійсності певним народом. Вона завжди реагує на ті вагомні зміни, що відбуваються в певному суспільстві, особливо ті, що кардинально впливають на життя певного етносу, його побут, повсякдення. Для українського народу одним із таких кардинальних зрушень, що суттєво змінили його звичний уклад життя, стало повномасштабне російське військове вторгнення на територію України. Ці зміни, зрозуміло, не могли не позначитися на народній творчості українців. Кардинальні зрушення

у суспільстві призводять до появи нових реалій, які потребують називання, що, врешті, призводить до утворення нових лексичних елементів, необхідних для відбиття того, що відбувається навколо. Такі елементи проникають як загалом до мови певного народу, його повсякденної комунікації, так і його мовно-художніх систем відображення дійсності, зокрема мови фольклору. Дослідити функціонування таких елементів у тих текстах усної народної творчості, що активно створюються сьогодні, є надзвичайно актуальним завданням, бо подібні пошуки дадуть змогу простежити й суто мовну динаміку й динаміку світоглядну, що, врешті, дасть змогу виявити зміни, які відбуваються під час кризових та екстремальних ситуацій не тільки в мові, а й загалом у світосприйнятті української нації. Безпосередньо в лексиконі мовців у таких обставинах відбуваються суттєві зрушення, що позначаються й на творчій практиці народу, нерозривно пов'язаній з умовами та обставинами його життя. Лексикографічна ж інтерпретація нових лексичних елементів, які сьогодні з'являються у сучасних жанрах народної усної словесності, відзначатиметься безпосередньою новизною.

Метою статті є дослідження нових лексичних елементів у мові українського анекдоту, що з'явилися під час російсько-української війни 2022–2023 рр., та їх лексикографічна репрезентація. Відповідно до мети, виокремлено нові лексичні елементи як безпосередньо з усних розповідей респондентів, так і сайтів, на яких було розміщено анекдоти зазначеного періоду. Розкриттю мети сприяло й завдання, спрямоване на розроблення структури словникової статті.

Методологія дослідження. Для досягнення поставленої мети було використано метод вибірки лексичних засобів із тих анекдотів про воєнні події, що функціонують у сучасному мовленні українців і вербалізують російське збройне вторгнення на територію України. Для інтерпретації вилученого матеріалу застосовувався до відповідних мовних фактів загальнонауковий метод спостереження та описовий – для систематизації зібраного фактажу. Матеріалом для статті слугували як безпосередні записи з народних уст, так і вилучені з Інтернет-джерел. Фактаж для аналізу також вилучався з різних Інтернет-джерел: сайтів kozaku.in.ua (рубрика «Анекдоти нашої перемоги»), novadoba.com.ua, rozdil.lviv.ua, telegraf.com.ua, мультимедійної платформи іномовлення «Укрінформ» (рубрика «Анекдоти нашої перемоги»), сайту незалежного міського видання «Одеське життя» (рубрика «Анекдот дня»). Під час розроблення структури словникової статті, придатної для опису вищезазначених мовних фактів, ми спиралися на традиційну для словників тлумачного типу модель, що складається із заголовного слова, мінімальної інформації про його найхарактерніші граматичні показники, стилістичної характеристики описуваного слова, тлумачення, ілюстрацій, «заромбової» частини. Нові назви на початку свого становлення завжди зазнають певної варіативності, яка тим більше властива усному мовленню, тому перед тлумаченням ми вважали за потрібне подавати варіанти заголовної одиниці за їх наявності. Неологізми, на нашу думку, потребують інколи у словниковій статті інформації про їх творення.

2. Своєрідність анекдоту, лінгвістичне дослідження жанру

Одним із найбільш живучих і популярних жанрів сучасного українського фольклору лишається анекдот. Цей жанр не втрачає своєї актуальності через здатність швидко реагувати на злободенні ситуації, що трапляються у побутовому житті людини чи загалом суспільно-політичному житті країни. «З урахуванням того, які анекдоти користуються популярністю, – зазначає В.А. Бережний, – можна аналізувати настрої у суспільстві відносно політичного та економічного життя країни» (Бережний, 2015: 81), а Д.М. Івашенюк, відзначивши продуктивність цього фольклорного жанру, зауважує, що він є «унікальним явищем національної культури» і «його розвиток пов'язаний із розвитком суспільства», оскільки цей жанр «є маркером актуальних для суспільства ціннісних установок і уявлень» (Івашенюк, 2017: 124). Отже, зазначений жанр активно реагує на зміни в суспільстві, а те гумористичне начало, що лежить у його основі, виконує ще й адаптивну функцію, допомагає пристосуватися людині до складних умов

сьогодення, подолати тривогу та стрес. Тому тексти цього жанру перебувають у колі зацікавленень дослідників різних наукових напрямів: психологів, фольклористів, мовознавців та ін. Нас передусім цікавить лінгвістичний аспект дослідження цього жанру. В українській мовознавчій науці вивчення анекдоту крізь призму такого аспекту тільки починається. Соціолінгвістичний аналіз анекдоту як мовленнєвого жанру, що здатний відбивати елементи етнокультурної свідомості народу, здійснений Н.Ф. Босак, яка відзначила, що велику роль у створенні комічного ефекту в анекдотах відіграють національні стереотипи (Босак, 2009: 236). Л.М. Корнєва звернула увагу на комунікативну мету анекдотичної розповіді, яка полягає в емоційній розрядці сміхом і спрямована на те, «щоб розвеселити слухачів, зняти напругу» (Корнєва, 2009: 57). Здебільшого фольклорні тексти цього різновиду в україністиці аналізуються крізь призму їхніх жанрових особливостей, вияву в анекдоті національного характеру. Наприклад, на думку Л.М. Корнєвої, анекдот становить унікальне й надзвичайно продуктивне явище української культури, є найбільш масовим жанром фольклору, має власні виразні типологічні риси: «стереотипи форми, змісту і комунікативного призначення» (Корнєва, 2009: 60). У текстах цього жанру, як слушно зауважує вона, «своєрідно через філософське художньо-образне осмислення життя відображаються особливості ментальності народу, його національний характер» (Корнєва, 2009: 60).

3. Вплив війни на мовотворчу практику народу

Війна суттєво змінює традиційний уклад життя країни, народу, впливає на економіку, виробництво та інші сфери людської діяльності. Впливає вона й на мову, яка активно реагує на ті зміни, що відбуваються у суспільстві. Сьогодні ми спостерігаємо появу цілої низки слів, пов'язаних із реаліями суспільно-політичного життя в умовах війни. Зростає кількість військових термінів, уживаних у побутовому мовленні, з'являється емоційно-оцінна лексика, що відображає реакції українського та загалом світового суспільства на розпочату Російською Федерацією війну. Проникають нові лексичні елементи й до уснохудожньої мовотворчої практики українського народу, зокрема активно виявляють вони себе в мові українського анекдоту. Деякі з цих слів існували в мові й до цього, але в період російсько-української війни набули певної актуалізації, зазнали переосмислення, а то й зовсім набули нових значень під час вищезгаданих подій. Інші слова постали в мові українського фольклору та й у мові українській загалом унаслідок запозичень. Здебільшого це запозичення з англійської мови. Чимало нових слів утворилося й на власне українському мовному ґрунті за допомогою різних словотворчих засобів, наявних у мові українського народу. Такі лексичні утворення називають нові або принаймні не типові для мирного життя явища, реалії, поняття, категорії осіб і відзначаються виразною новизною у плані змісту чи форми, емоційною наснаженістю, образністю, іронічною оцінністю чи загалом сатиричністю, характеризуються здатністю до метафоричного переосмислення дійсності.

4. Неолексеми російсько-української війни як об'єкт дослідження

Сьогоднішні події в Україні, пов'язані з протидією російській військовій агресії, зумовлюють появу нових слів, які активно проникають до мови українського анекдоту, фольклору загалом. Нові слова, що виникають у такій важкій час, не лишаються поза увагою українських науковців. Неологізми військової сфери, що функціонують у мові засобів масової інформації та Інтернет-комунікації в період боротьби України зі збройною російською агресією, цікавили О.А. Стишова (Стишов, 2022). Неолексеми в мовотворчості українського народу періоду російсько-української війни 2022 р. були в полі зору С.П. Гриценко (Гриценко, 2022). На процеси неологізації лексики в період російсько-української війни звернули увагу в розвідці А.М. Гладченко та О.С. Комарова. Вони проаналізували вибрані новоутворені лексеми, які фіксуються у засобах масової комунікації сьогодення (Гладченко, Комарова, 2023). У Рівненському державному гуманітарному університеті було створено неографічну лабораторію «NEOLEX-Рівне». Під керівництвом професора Г.М. Вокальчук ця лабораторія працює над

реалізацією досить цікавого й важливого лексикографічного проєкту «Словник українського спротиву: лексикографічна інтерпретація неології доби російської агресії 2014–2023 рр.». Деякі напрацювання учасників вищезгаданої неографічної лабораторії були представлені під час II Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених та аспірантів «Лінгвістичні обрії XXI сторіччя» (2 червня 2023 р.). Залучають вони неологічний матеріал із різних джерел (соціальних мереж, Ютубу та телеграм-каналів, Інтернет-публікацій, газет та ін.).

Українськими дослідниками неологізми, що виникли під час російського вторгнення в Україну, розглядаються не тільки на матеріалі української мови. М.О. Жулінська та О.Р. Круглій проаналізували лексичні інновації, що постали в англійській мові в період російського військового повномасштабного вторгнення на територію України й які безпосередньо вербалізують воєнні події в Україні та реакцію світу на них (Жулінська, Круглій, 2022). Однак практично не дослідженими лишаються ті нові лексичні елементи, що з'являються в текстах сучасного фольклору, зокрема анекдотах, які постали в сучасний нам період – протистояння України російському вторгненню у 2022–2023 рр. Фольклор розглядався, щоправда, як джерело творення авторських неологізмів у професійній літературно-художній творчості (Вдович, 2010).

5. Лексикографічна репрезентація війни на матеріалі анекдотів

Серед нових лексичних елементів у мові анекдотів зазначеного періоду слід виділити групу слів із виразною негативною забарвленістю на позначення окупантів та їхніх посіпак. В українських анекдотах, що виникли під час російської збройної агресії проти України, нами зафіксовано такі словесні утворення для їх називання: *аналоговнєст*, *асфабадітєлі*, *вагнеровець* (*вагнерівєць*), *кадировець* (*кадирівєць*), *мудятли*, *окупадло*, *орк*, *орки*, *рашен трунс*, *російський орк*, *оркеса*, *оркиня*, *оркоголїчка*, *орчиголїчка*, *орчиня*, *підорки*, *рашисти*, *русня*, *руснявий солдат*, *свинособача чума*. Подамо далі зразки лексикографічного опису подібних найменувань. Словникова стаття включатиме реєстрове слово з наголосом, що виділятиметься напівжирним накресленням; мінімальну граматичну інформацію про описувану лексему та стилістичні позначки, далі подаватимуться інші вживані в текстах анекдоту варіанти цієї ж назви, тлумачення, контекст, у дужках указівку щодо джерела ілюстрації. Зазначимо, що описувані назви поряд із традиційним тлумаченням потребуватимуть подекуди й коментарів щодо їх утворення.

АНАЛОГОВНЄТ, -а, ч., неол., ірон. *АналоГовнєст*, -а. Щось наявне або вигадане в Росії й чому немає відповідників у світі; російська армія. Утворене від російської сполуки «аналогов нет». – *Куме, а ви чули, як росіяни свою армію називають? – Ні. А як? – Аналоговнєст!* (із народних уст). Утворення набуває виразного іронічного забарвлення завдяки своєрідній мовній грі, зближенню цього виразу з лексемами «анал» і «гівно».

Часто в тлумаченні таких новоутворень переважає виразний емоційний складник. **АСФАБАДІТЄЛІ**, -ів, неол., ірон. (одн., ч. *асфабадітєль*, -я). *Асвабадітєлі*. Російські військові формування, рашисти, які здійснюють військову операцію, спрямовану на примус «братів-українців» до дружби. Фонетичний варіант утворений від рос. «освободитель», що передає характерну для росіян вимову ненаголошеного звука [о] як близького до [а]. *Казочка на ніч: повернулися асфабадітєлі у свої трущоби і привезли чорнобильські чайники. Випили чаю і вмерли. Кінець* (<https://rozdil.lviv.ua/anekdot/anekdot.php?id=12388>).

ВАГНЕРІВЕЦЬ, -івця / -овця, ч. *Вагнеровець*, -овця / -івця. Найманець, учасник злочинного збройного формування – Приватної військової компанії Вагнера. – *Потрапили якомсь до ями: вагнерівєць, кадирівєць і руснявий солдат. – І що? – Та нічого. Там і залишились* (із народних уст).

МУДЯТЛИ, -ів, мн., неол., лайл. (одн. *мудятел*, -а). Невдахи, дурні люди, ідіоти; військові РФ. Утворене від поєднання вульгарного слова «мудаки» з орнітонімом «дятли». *Новий день, нові назви орди: окупадло і мудятли* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3428749-anekdoti-nasoi-peremogil1.html>).

ОКУПАДЛО, -а, с., неол., лайл., збірн. Загарбники. Композит, утворений унаслідок поєднання слів «окупант» і «падло». *Новий день, нові назви орди: окупадло і мудятли* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3428749-anekdoti-nasoi-peremogil1.html>).

ОРКИ, -ів, мн. (одн. **орк**, -а), неол., перен. Експресивне найменування, що використовується переважно для називання російських солдатів, утворене внаслідок метафоричного переосмислення первинного значення цього слова – «людиноподібні монстри, герої фентезійних романів Джона Рональда Руела Толкіна». – *Коли розпочалася війна? – Двісті сорок сім тисяч орків назад...* (із народних уст); ♦ **російський (руснявий) орк** – російський (руснявий) солдат. *Вийшла килим побити. На хвилинку уявила, що це російський орк. Тепер живу без килима* (<https://rozdil.lviv.ua/anekdot/anekdot.php?id=11078>).

Зауважимо, що цифра в попередніх анекдотичних репліках, побудованих за моделлю «питання – відповідь», постійно варіюється.

ОРКІНЯ, -і, ж. **Оркеса**, -и. **Орчіня**, -і. **Орчіха**, -и. неол. Жінка орка (російського солдата, військового). – *Куме, скажіть-но мені, якщо російський російський солдат – це орк, то як називати його жінку – оркinya чи оркеса? – Та як... Оркоголічка!* (із народних уст).

ОРКОГОЛІЧКА, -и, ж. **Орчиголічка**, -и. Те саме, що **ОРКІНЯ**. Утворене поєднанням слів «орк» і «алкоголічка». *Куме, якщо чоловік – орк, то його жінка тоді хто? Орчinya чи орчиголічка? – Вдова* (із народних уст).

♦ **РАШЕН ТРУПС** ірон. Російська війська. Походить від англійської сполуки Russian troops, яка на ґрунті української мови набула певного переосмислення, набувши іронічного забарвлення («мерці», «зомбі»). *Обожнюю англійську мову! Знаєте, як перекладається англійською «російські війська»? Рашен трупс* (<https://rozdil.lviv.ua/anekdot/anekdot.php?id=5157>).

РАШІСТ, -а, ч. Російський загарбник; прибічник ідеології фашистського штибу, що сповідує агресію та ненависть до інших людей, думка яких відрізняється від офіційної пропаганди в Російській Федерації. *Повернувся солдат із війни до рідного селища, а його там і питають: – Скільки тобі людей прийшлося вбити під час війни? – Жодної людини. – А звідки тоді нагород стільки? – Рашистів вбивав* (із народних уст).

♦ **СВИНОСОБАЧА ЧУМА** знев., лайл., неол. Російські загарбники. *Мавпяча вісна, почекай. Нам зі свинособачою чумою це треба розібратись* (<https://rozdil.lviv.ua/anekdot/anekdot.php?id=5732>).

Проникає до складу сучасних анекдотів і чимала кількість назв на позначення військової техніки та зброї, які у цьому жанрі до початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України практично не вживалися.

БАЙРАКТАР, -а, ч. Безпілотний оперативно-тактичний ударний літальний апарат, здатний здійснювати дистанційно керовані або автономні польоти на великі відстані, розроблений Туреччиною (*тур. Bayraktar TB2 (Taktik Blok 2)*), активно використовуваний українцями в 2022 р. для захисту себе від збройної агресії Росії. *Нова українська школа – це коли гроші збирають не на штори, а на байрактари* (<https://odessa-life.od.ua/uk/news-uk/anekdot-dnja-na-shho-zbirajut-groshi-u-novij-ukrainskij-shkoli>).

ДЖАВЕЛІН, -а, ч. Переносний протитанковий ракетний комплекс (ПТРК) (*англ. Javelin*), активно використовуваний українцями для захисту своїх територій під час збройного вторгнення росіян. *Кохання – це коли він дарує тобі джавеліна!* (<https://rozdil.lviv.ua/anekdot/anekdot.php?id=5289>); ♦ **не смішіть мої джавеліни** – фраза, яка демонструє відсутність страху перед тим, хто погрожує певній особі, намагається принизити чи образити її. *Якщо хтось вас захоче образити – сміло відповідайте: не смішіть мої джавеліни!* (<https://rozdil.lviv.ua/anekdot/anekdot.php?id=5495>).

ДРОН, -а, ч. Безпілотний літальний апарат (БПЛА) автономний або дистанційно керований, що має військове чи цивільне призначення; технологія, яка активно використовується

в російсько-українській війні. *Щоб збити тиск, треба збити ракету. А коли збиваєш дрон, зіб'ється і температура* (<https://rozdil.lviv.ua/anekdod/anekdod.php?id=9311>); Δ **дрон-розвідник** – безпілотний літальний апарат, призначений для збирання розвідувальної інформації. – *Куме, чи знаєте, як жінка збила ворожий дрон-розвідник у Києві? – Як? – Кинула в нього банку огірків із вікна багатопверхівки (із народних уст); іранський дрон – безпілотний літальний апарат, зроблений в Ірані. *Звернення до українців 24 лютого: не панікуйте, не поширюйте фейків, не створюйте заторів на дорогах, не заважайте військовим. Звернення до українців 3 листопада: не збивайте самостійно іранські дрони!* (<https://telegraf.com.ua/ukr/anekdots/2022-11-03/5721624-shchob-u-evropi-brali-slukhavku-shoygu-dzvonit-z-ukrainskogo-pomera-svizhi-zharti-na-zlobu-dnya>).*

ЛЕОПАРД, -а. Перший німецький танк (нім. *Leopard*), розроблений після Другої світової війни, що був уперше взятий на озброєння німецькими військами в 1965 і зазнав з того часу численних модифікацій; у рамках протидії збройній російській агресії Україні було поставлено переважно моделі Leopard 1 і Leopard 2. – *Куме, а чому Німеччина все-таки погодилася відправити леопарди в Україну? – Тю на вас, куме! Бо то хижаки, їх годувати треба, а в нас м'яса вдосталь по дорогах лежить* (із народних уст).

НЕПТУН, -а, ч. Протикорабельна ракета, розроблена в Україні, двома ракетами цього типу було вражено флагман Чорноморського флоту крейсер «Москва». *Новини на Росії: Флагман «Москва» не затонув, він героїчно знищив дві українські протикорабельні ракети «Нептун» та отримав довгострокову відпустку за станом здоров'я* (із народних уст).

◇ **РФ-СЬКИЙ МЕТАЛОБРУХТ** ірон., неол. Російська техніка, яка згодом унаслідок дій ЗСУ перетвориться на купу заліза // стара, часто несправна, військова техніка Російської Федерації, що лишилася в неї ще з радянських часів. *Розшифровка позначок на рф-ському металобрухті: V-вмер, Z-здох, O-обісрався* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3422094-anekdoti-naso-i-peremogi4.html>).

СТІНГЕР, -а, ч. Переносний зенітно-ракетний комплекс із самонавідною бойовою частиною, призначений для враження гелікоптерів і літаків противника. *В Україні попри війну триває підготовка до навчального року. МОН затвердив рекомендації стосовно дій учителя під час уроку. Дії такі: 1. Розчинити вікно. 2. Узяти стінгер. 3. Збити ракету. 4. Зачинити вікно. 5. Продовжити урок* (із народних уст).

ХАЙМАРС, -а, ч. *Хаймерс*, -а. *Хімерс*, -а. Американська реактивна артилерійська система HIMARS (абр. від англ. High Mobility Artillery Rocket System – високомобільна артилерійська ракетна система), надана американцями українцям для посилення здатності опору російським військам. *Новини від генерал-лейтенанта Конашенкова: Сьогодні російський склад боєприпасів успішно знищив ракету «Хаймарс»* (із народних уст); *У результаті референдуму Лиман відійшов до України. В опитуванні брали участь Танки, Міномети, Гаубиці, Хаймерси* (<https://novadoba.com.ua/390638-ukrayinskyj-narod-navit-u-taki-vazhki-chasy-smilyvo-i-vidkryto-smiyetsya-z-voroga.html>); *Напис у туалеті: Шановні відвідувачі! Влучайте у пісуар так, ніби ви – то Хімарс, а пісуар – то Антонівський міст* (<https://rozdil.lviv.ua/anekdod/anekdod.php?id=7728>).

Від назви вищезазначеної артилерійської системи на ґрунті української мови створено неологізм **хімарність**. **ХІМАРНІСТЬ**, -ості, ж. Ступінь обстрілюваності певної території високоточною зброєю «Хаймарс» (HIMARS). Утворене поєднанням слів «хаймарс» і «хмарність». *Погода в Криму: помірна хімарність* (з народних уст).

ШАХЕД, -а, ч., *шахід*, -а. Дрон-камікадзе іранського виробництва, який використовує Росія у війні з Україною. *Летить шахед на Київ і по дорозі зустрічає український дрон. Привіталися одне з одним. І український дрон і каже, мовляв, давай вип'ємо за знайомство. Випили. Потім випили ще за зустріч. За здоров'я. І врешті на коня. Шахід дрону: – Ой, погано мені*

щось. Український дрон піднімається, бере шахеда під руку й каже йому: – Нічого, я тебе до дому проведу, полетіли (із народних уст).

Необхідність у міжнародній підтримці України в боротьбі зі злісним порушником міжнародного права зумовила появу нового політичного явища і, відповідно, назви на його позначення – **Рамштайн**. **РАМШТАЙН**, -у / -а, ч. *неол.* Низка дипломатичних зустрічей, проведених міністрами оборони різних країн світу для обговорення проблем постачання зброї Україні, необхідної для ефективного протистояння повномасштабному військовому вторгненню Росії на територію незалежної країни. Назва першої зустрічі й подібних подальших отримала назву від місця проведення першої наради – бази Повітряних сил США «Рамштайн», розташованій у німецькому місті Рамштайн-Мізенбах. *Сьогодні на Рамштайні в кращих традиціях гуцульського весілля будуть урочисто зачитувати, хто з гостей скільки подарує* (із народних уст).

У статті ми розглянули лише певну частину тих нових для мови анекдоту, а подекуди й для української мови загалом, лексичних елементів. Нами проаналізовано переважно іменникові лексичні елементи (емоційно-експресивні назви російських окупантів, назви різних видів зброї та деяких суспільно-політичних, що виникли внаслідок війни (*Рамштайн*), а також деякі стійкі сполуки, переважно утворені за допомогою підрядного зв'язку (здебільшого узгодження, передусім повного з прикметниковим композитним елементом – *свинособача чума, рф-ський металобрухт*, або прості за будовою, як утворені на українському ґрунті – *іранський дрон*, так і англійські за походженням варваризми, як-от, зокрема, *рашен трунс*, а також прикладкові сполуки (*дрон-розвідник*) та зрідка із синтаксичним зв'язком керування (*не смійть мої джавеліни*).

6. Висновки

Наше дослідження підтверджує, що анекдот дійсно є тим жанром, який активно реагує на ті події, що відбуваються в житті суспільства. У мові українського анекдоту знаходять відбиття важливі для певного періоду життя українського народу побутові та суспільно-політичні реалії, відповідно, й назви на їх позначення. Під час російсько-української війни 2022–2023 рр. з'явилося чимало нових лексичних елементів, які проникають і до мовної тканини народно-анекдоту. Часто такі одиниці, особливо назви на позначення окупантів, містять оцінний елемент, передають народне ставлення до об'єкта називання. Рід час лексикографування відповідні назви потребують ремарок, які б могли передати цю оцінку (*ірон.* – іронічне, *лайл.* – лайливе). Виразно нові лексичні елементи, властиві не тільки мові анекдоту, а які й загалом сприймаються як нові в мовному відношенні, позначаємо ремаркою *неол.* (неологізм).

Перспективу подальших досліджень убачаємо в підготовці словників, спрямованих на опис мови різних жанрів фольклору, виокремленні нового напрямку лінгфольклористичних досліджень – фольклорної лексикографії, реалізації масштабного проєкту «Словник мови усної народної словесності».

Література:

1. Бережний В.А. Жанрові особливості анекдоту: систематизація досліджень та перспективи вивчення. *Актуальні проблеми філології*: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 27–28 листопада 2015 р.). Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. С. 81–83.
2. Босак Н.Ф. Анекдот як відображення етносвідомості народу. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 8 «Філологічні науки (мовознавство і літературознавство)»*. 2009. Вип. 3. С. 234–239.
3. Вдович Т. Фольклор як джерело творення авторських флоролексем у поезії ХХ ст. *Студентські наукові записки. Серія «Гуманітарні науки»*. 2010. Вип. 2. С. 245–251.
4. Гладченко А.М., Комарова О.С. Неологізація лексики під час російсько-української війни. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика»*. 2023. Т. 34(73). № 1. Ч. 1. С. 7–13.
5. Гриценко С. Мовні інновації російсько-української війни 2022 року. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика»*. 2022. № 2(32). С. 9–13.

6. Жулінська М., Круглій О. Неологізми як мовне відображення війни. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2022. № 3(14). С. 103–110.
7. Івашенко Д.М. До питання про мовні засоби сміхотворення в текстах українських анекдотів. *Лінгвістичні дослідження*. 2017. № 45. С. 123–127.
8. Корнева Л. Про деякі типологічні риси українського анекдоту. *Філологічні науки*. 2009. Вип. 1. С. 55–61.
9. Styshov O. Neologisms of the Military Sphere in the Modern Ukrainian Language. *Logos*. 2022. № 113. P. 116–128.

References:

1. Berezhnyi V.A. (2015). Zhanrovi osoblyvosti anekdotu: systematyzatsiia doslidzhen ta perspektyvy vyvchennia – [Genre features of the anecdote: systematisation of research and prospects for study]. *Topical issues of philology* : Proceedings of the III International Scientific and (Odesa, 27–28 November 2015). Kherson : Helvetica Publishing House. P. 81–83. [in Ukrainian]
2. Bosak H.F. (2009). Anekdot yak vidobrazhennia etnosvidomosti narodu – [Anecdote as a reflection of the ethnic consciousness of the people]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Seriiia № 8 "Filolohichni nauky (movoznavstvo i literaturoznavstvo)"*. Iss. 3. P. 234–239. [in Ukrainian]
3. Vdovych T. (2010). Folklor yak dzhereło tvorennia avtorskykh floroleksem u poezii XX st. – [Folklore as a source of creation of author's florolexemes in the poetry of the twentieth century]. *Studentski naukovyi zapysky. Seriiia "Humanitarni nauky"*. Iss. 2. P. 245–251. [in Ukrainian]
4. Hladchenko A.M., Komarova O.S. (2023). Neolohizatsiia leksyky pid chas rosiisko-ukrainskoi viiny – [Neologisation of vocabulary during the of the Russian-ukrainian war]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V.I. Vernadskoho. Seriiia "Filolohiia. Zhurnalistyka"*. Vol. 34(73). No. 1. Part 1. P. 7–13. DOI: 10.32782/2710-4656/2023.1.1/02 [in Ukrainian]
5. Hrytsenko S. (2022). Movni innovatsii rosiisko-ukrainskoi viiny 2022 roku – [Language innovations of Russian-Ukrainian war 2022]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriiia "Literaturoznavstvo. Movoznavstvo. Folklorystyka"*. Vol. 2(32). P. 9–13. DOI: 10.17721/1728-2659.2022.32.02 [in Ukrainian]
6. Zhulinska M., Kruhlii O. 2022. Neolohizmy yak movne vidobrazhennia viiny – [Neologisms as a language representation of war]. *Mizhnarodni vidnosyny, suspilni komunikatsii ta rehionalni studii*. Vol. 3(14). P. 103–110. DOI: 10.29038/2524-2679-2022-03-103-110 [in Ukrainian]
7. Ivasheniuk D.M. (2017). Do pytannia pro movni zasoby smikhotvorennia v tekstakh ukrainskykh anekdotiv Linguistic – [On the Question of Linguistic Means of Laughter in the Texts of Ukrainian Jokes]. *Linhvistychni doslidzhennia*. Iss. 45. P. 123–127. [in Ukrainian]
8. Kornieva L. (2009). Pro deiaki typolohichni rysy ukrainskoho anekdotu – [On some typological features of the Ukrainian joke]. *Filolohichni nauky*. Iss. 1. P. 55–61. [in Ukrainian]
9. Styshov O. (2022). Neologisms of the Military Sphere in the Modern Ukrainian Language. *Logos*. Vol. 113. P. 116–128. DOI: 10.24101/logos.2022.79 [in English]

Стаття надійшла до редакції 28.08.2023
The article was received 28 August 2023